

evangelistæ, flagitium ei assuit falsitatis (2). De quo opere tu in illa Epistola, quam Alexandriam destinasti, ita gloriaris, ut dicas Pelagium, Scripturarum ab eo oppressum molibus, arbitrium liberum vindicare non posse. Verum illi operi a catholico viro, qui pulsatus fuerat, obviatum est. Nunc vero ad hoc commemorationem ejus tantummodo feci, ut te recognosceres non solum Scripturis sanctis, sed nec ipsis tui dogmatis adjutoribus consonare. »

AUG. Si posuisses verba Hieronymi, fortassis ostenderem quomodo accipienda essent sine blasphemia, quam tu illi importare conaris: quod si non possem, non tamen ejus fidem, quam cum aliis præclarissimis Ecclesiæ catholicæ doctoribus tenuit, ideo repudiandam putarem, quia dixisse aliquid inveniretur, si tamen inveniretur, in quo illis non consonaret. Illud autem mihi ex hujus hominis persona contra te satis est, quod cum id sentiat de peccato originali, quod sic aversaris, ut idem¹ appelles Manichæum, ipsum tamen hoc appellare non audes. Ubi te apparet imprudentia falli, sed contra prudentiam tuam mihi calumniari. Ego sane non Hieronymi, sed Ambrosii; nec meis commemoratam, sed verbis ejus expressam sententiam tibi opposui², qua Christum dicit non aliter expertem delicti esse potuisse, nisi expertus fuisset illius conceptionis, quam commixtio viri et mulieris operatur. Ubi cernis esse consequens, ut si ego propter hanc sententiam sum Manichæus, sit et Ambrosius: quia vero ille non est, neminem faciat vel ostendat ista sententia Manichæum. Hoc cum videas; (non enim tale est ut non possis hoc videre, vel possis hoc non videre;) tantum tamen causæ bonitate desereris, ut calumnieris mihi no-

¹ Forte inde me. — ² Lib. 1. de Nupt. c. 35. et lib. 2. c. 5.

OPERIS IMPERFECTI CONTRA JULIANUM, LIB. IV. 235
mine Manichæi, non imprudente ignorantia, sed prudente fallacia.

LXXXIX. JUL. « Nam Manichæos deseris in vituperatione suum et caprarum, quos in humanæ naturæ criminatione comitaris; cum quibus etiam in Christo non speciem carnis, sed rationem evertis exempli. Submoves etiam a Christo verbis interim naturale peccatum, ne et ipsum sub potestate diaboli collocare videaris, quod non fecit vel ipse Manichæus. Sed laudas Hieronymum, qui ita eum non metuit blasphemare, ut dicat illum familiaritatem cum voluntariis quoque iniisse criminibus. Ita inter diversas amicorum sordes et commenta volutatus sine deflexu, in Catholicorum solum efferaris injurias, quia dicunt Deum mali auctorem non esse, homines qui ab eo fiunt, malos non esse naturaliter, leges Dei justas esse, imaginem ejus posse declinare a malo et facere bonum; Christum nec in membris, nec in præceptis, nec in judiciis ullum perpetrasse peccatum. Atque ideo si tu assertionem veritatis ægrescas, credimus tamen prudentes instrui, nonnullosque etiam de his quos mendacia tua sauciarunt, posse sanari. »

AUG. De Christi exemplo superius tibi respondi, quod neque negare debemus ejus excellentiam, qua licet homo integerrimus, tamen de Spiritu natus, nec carne concupiscente conceptus, super omnes homines hanc vitam justissimam duxit; nec propter hanc excellentiam nos excusare, ut non eum pro modo nostro studeamus imitari. Non enim conjuges fideles cælibatum ejus imitantur; et tamen, ut adulteria omnesve concubitus illicitos non perpetrent, imitantur illum: nec si eum amplius imitantur qui sancte ducunt cælibem vitam, ideo in hoc quoque imitari eum possunt, quod ille non solum non fecit, verum nec concupivit illicita. Cælibi autem sanctæ

vitæ concubitus est omnis illicitus, cui nec conjugalis est licitus. Quid ergo mirum si natus de Spiritu et virgine non in se habuit ullum malum? Quis vero, nisi gravioribus depressus malis, neget malum esse, contra quod etiam sancti quotidie rogant Patrem ex ipsius Domini magisterio? Cum enim dicimus: « Ne nos inferas in tentationem¹, » contra concupiscentiam nostram rogamus Deum: « Unusquisque enim tentatur, ut scriptum est, a concupiscentia sua abstractus et illectus². » Avertat ergo a nobis iste, quem rogamus, Pater, ut dicere audeamus quod a Patre quidem non sit, ad quod nos concupiscentia carnis trahit, sed a Patre sit ipsa quæ trahit; vel malum sit ad quod trahit, et malum non sit ipsa quæ trahit. Porro si eam malum esse veritas clamat; profecto eam qui sine ullo malo natus est, non habebat; ac per hoc, peccatum sicut non fecit, ita nec concupivit. Nos itaque imitamur eum, cum peccatum non facimus, non peccati concupiscentiam non habendo, sed non ei consentiendo: quamvis ita imitemur illum Sanctum Sanctorum, cum bene vivimus, ut tamen non desit unde dicamus in oratione nostra: « Dimitte nobis debita nostra³. » Ego autem non sic laudavi Hieronymum⁴, quomodo Pelagius laudavit Ambrosium, quod ejus fidem et purissimum in Scripturis sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere. Ac per hoc si quid mihi displicet, reprehendo in amici scriptis, sicut in meis. Sed aliud est alicubi catholicum errare, aliud magni erroris etiam hæresim condere vel tenere.

XC. JUL. « Sed hinc ista sufficiant: veniamus nunc ad illud, in quo pars negotii magna versatur: cujus potentia examinatus et exanimatus Manichæorum legatus,

¹ Matth. vi, 13. — ² Jacob, 1, 13. — ³ Matth. vi, 12. — ⁴ Vide supra lib. de Gratia Chr. c. 42.

tam fidelis responsionis documenta protulit quam elegantis ingenii. Nam postquam dicta mea, quæ supra posui, nulla re nova intercedente, laudavit et probavit, ad eam partem qua disputatio a nobis promissa supplebatur, accessit. Quærente me quippe, per quid sub diabolo essent, quos Deus fecit; ad quod respondi ipsius nomine, « Per peccatum, non per naturam: et retuli de meo. Sed, sicut ipse annuis, ut non potest esse sine sexibus foetus, ita nec sine voluntate delictum. Habent igitur tempore conceptus sui, parvuli voluntatem, qui adhuc animam non habent; aut habent tempore exortus sui, qui adhuc rationis usum non habent. Cum ad hunc igitur venisset locum, hoc solum de nostris proposuit objectis, id est, Sed ut non potest esse sine sexibus foetus, ita nec sine voluntate delictum: responditque: » Ita vero, ita est¹: « Sic enim per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt²: » per unius illius voluntatem malam omnes in eo peccaverunt, quando omnes ille unus fuerunt, de quo propterea singuli peccatum originale traxerunt. « Lectorem igitur adhortor, ut conflictum nostrum vigilanter inspiciat. Quid tibi profuit, eruditissime bipedum, meam non supplere sententiam; cum etsi in ea parte, quam suppressisti prioris dicti expositio teneretur, tamen etiam in illo, quod tibi objecisti, vis æque tota consistat? Proposui quippe fideliter, ut tua quoque manifestavit assensio, quod a te solet referri, et interrogans per quid sub diabolo essent parvuli, quos fecisset Deus, respondi vice tua: « Per peccatum, non per naturam. » Certe, vides me hinc nullam fecisse fraudem. Dixi quod in ore Traduciani est, licet hoc non sit in dogmate. Ad quod retuli: Sed ut non potest esse

¹ Lib. 2. de Nupt. et Cone. c. 5. — ² Rom. v, 11.

sine sexibus foetus, ita nec sine voluntate delictum. Tu hoc impudenti fraude fecisti dividuum: nam commemorans quod nos dixeramus, quia ut non esset absque sexibus foetus, ita nec sine voluntate delictum; illud quod ssequebatur de parvulorum voluntate tacuisti, et respondes: « Ita vero, ita est: sic enim per unum hominem peccatum intravit in mundum: per unius illius voluntatem malam omnes in eo peccaverunt. » Hoccine est respondere? Hoccine disputare est? Hoccine postremo vel sobrietatis habere respectum? Ridetur certe ab eruditis calliditas sophismatum, ubi per communionem nominum simplicitati respondentis illudatur: sed illa ipsa sophismata licet non sint veritate solida, urbana tamen superficie colorantur; hoc autem quod monstrum disputationis est, quod nec veritate solidum est, nec sophismate levigatum. Dixi certe non posse esse sine libera voluntate peccatum: quo concesso, vestrum dogma consumitur, qui putatis esse in natura hominum sine ulla voluntate reorum delictum. »

AUG. Ego id solum de opere illo tuo legeram, quod chartula quæ mihi missa est, continebat. Nam posteaquam libros tuos, de quibus illud nescio quis excerpserit, inveni, ad cuncta respondi. Dicimus autem et nos, non posse esse sine libera voluntate peccatum; nec ideo tamen, ut dicis, nostrum dogma consumitur, cum asserimus esse originale peccatum: quia ad hoc peccati genus ex libera voluntate perventum est, non ejus propria qui nascitur, sed ejus in quo omnes originaliter fuerunt, quando communem naturam mala voluntate vitiavit. Non habent ergo parvuli tempore conceptus vel ortus sui peccandi voluntatem: sed ille tempore prævaricationis suæ magnum illud peccatum libera voluntate commisit, a qua originalis peccati contagium sic humana natura contraxit,

ut verissime diceret Sanctus: « In iniquitatibus conceptus sum¹. » Et alius itidem Sanctus: « Quis enim mundus est a sorde? nec infans cujus est unius diei vita super terram². » Hæc eloquia veritatis subsannant vanitatem loquacitatis tuæ.

XCI. JUL. « Qua ergo tu impudentia et approbas sententiam meam, et tuum dogma non deseris; cum sententiæ utriusque partis ita nullo possint foedere copulari, ut enuntiatorum opposita pariter non participant veritati? Quomodo ergo ego si consentirem naturale esse peccatum, necesse erat ut deciderem de jure sententiæ, quæ præscribit, nisi in voluntate libera peccatum esse non posse: ita tu e regione consentiens me bene dixisse, qui pronuntiavi nullum esse sine voluntate peccatum, rejicere statim debuisti illam opinionem, qua peccatum naturale credebas. »

AUG. Aliud est sine voluntate libera peccatum esse non posse, quod et nos dicimus, quia nec originale esse potuisset sine primi hominis libera voluntate; et aliud est, quomodo ipse dixisti, « Nisi in voluntate libera peccatum esse non posse, » quod non concedimus. Originale namque peccatum non est in voluntate nascentis; sed neque in ipsa est voluntate primi hominis, quamvis sine ipsa esse non posset. Aliud est ergo, Non potest esse sine voluntate peccatum; et aliud est, Non potest esse nisi in voluntate peccatum. Neque enim si recte dicimus, Sine conceptu partus non potest esse, ideo etiam recte dicitur, Nisi in conceptu partus non potest esse. Sed hoc ita est diversum, ut neque in conceptu partus, neque in partu possit esse conceptus. Peccatum vero in voluntate potest esse, sicut fuit primis hominis; potest etiam non in voluntate, sicut originale cujuscumque nascentis, quod omnino est in voluntate nullius;

¹ Psal. I, 7. — ² Job. xiv, 4, juxta lxx.

sed non sine voluntate primi illius. Ille quoque Sanctus qui dixit Deo : « Signasti peccata mea in sacco, et an- » notasti si quid invitus admisi¹; » non utique habuit in voluntate peccatum, quod commisit invitus. Quid ille qui dicit : « Non quod volo, facio bonum; moxque sub- » jungit, sed quod nolo malum, hoc ago² : » numquid in voluntate dicendus est habere peccatum, secundum vos ipsos, qui eum vultis intelligi vi consuetudinis cogi peccare nolentem? Desine igitur de vicinitate subrepere, et sensim limitem transgredi, ut quoniam dicimus sine voluntate libera, tu nos dicere affirmes, nisi in voluntate libera, esse non posse peccatum : tanquam si diceremus, sine igne carbonem esse non posse; et tu nos affirmares dicere, nisi indigne carbonem esse non posse. Hæc si nesciebas, confitere te non fuisse intelligentem disputatorem : si autem sciebas, non intelligentem sperasse habiturum te esse lectorem.

XCII. JUL. « Quidquid enim naturale est, voluntarium non esse manifestum est. »

AUG. Si quidquid est naturale, voluntarium non esse manifestum est; non est ergo naturale, quod salvi, quod beati esse volumus. Quod dicere quis audeat, nisi tu? aut admonitus, fortasse nec tu.

XCIII. JUL. « Si ergo est naturale peccatum, non est voluntarium : si est voluntarium, non est ingenitum. Istæ duæ definitiones tam contrariæ sibi sunt, quam contrarium est necessitas et voluntas, quarum confirmatio ex mutua negatione generatur. Nam sicut nihil est aliud voluntarium, quam non coactum; ita nihil est aliud coactum; quam non voluntarium. Simul ergo extare, et velut vivere, duo ista non possunt; quia talis eorum natura est, ut tunc aliud vivat, cum aliud extinguitur. »

¹ Job. xiv, 17. — ² Rom. vii, 15.

AUG. Cur non attendis esse peccatum etiam non voluntarium? certe in illo qui dicit, quacumque causa hoc dicat : « Si autem quod nolo ego, hoc facio; jam non » ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum¹. » Cur non attendis esse etiam necessitatem, qua necesse est velimus beate vivere; et clausis oculis sic alteri alteram opponis, quasi voluntas necessitatis, aut necessitas voluntatis esse non possit?

XCIV. JUL. « Cum ergo hoc ita inconcussum sit, ut nulla queat argumentatione convelli : tu elige utrum mavis, et vel nostram, vel tuam constanter affirma sententiam; ut aut necessitati, aut voluntati imputes culpam. Cum autem dico, utrum mavis, non sic admoneo, quasi tua adhuc lateat opinio, qui crimina naturæ per Manichæum importare didicisti : sed ideo hoc commoneo, ut disputationis tuæ veritas denotetur.

AUG. Velis nolis, quoniam sæpe hoc dicis, sæpe oportet ut audias, non fuisse Manichæum qui dixit, dissensionem carnis et spiritus per prævaricationem primi hominis in naturam vertisse² : Quam tu causam mali hujus negans, cum quo malo nasci omnem hominem negare non sineris, facis ut Manichæus aliæ naturæ commixtionem nobis inesse dicat, et vincat nisi tecum victus intereat.

XCV. JUL. « Quid igitur mihi responderis, prudens et sollicitus auditor expendat. De parvulis certe agimus, quibus nulla propriæ mentis adest voluntas, de quibus quaeritur per quid sint sub diabolo, quos Deus fecit, cum nihil mali ipsos egisse consentias. Tu eos concionatus es, ad jus dæmonis propter peccatum, non propter naturam pertinere. Ad hoc insurrexit nostra responsio : Sed ut non potest esse sine sexibus foetus, ita nec sine voluntate

¹ Rom. vii, 19. — ² Ambros. lib. 7. in Luc. 12.

delictum. Ad quod tu retulisti : » Ita vero, ita est : « Id est, non potest esse sine voluntate delictum. Verum qui hoc confirmaveras, qua impudentia subdidisti, » Sed per unum hominem peccatum intravit in mundum, per unius illius voluntatem.

AUG. Numquid, quoniam de parvulis agebatur, ideo quod verum dixisti, non debui ostendere etiam meam non impedire sententiam, id est, non esse posse sine voluntate delictum, quando quidem etiam originale delictum non habet causam, nisi ex illius voluntate, a quo ipsa origo deducitur? Illud ergo cum adversa intentione dixisses, non mihi tamen adversum esse respondi, et verum esse concessi; et quod tu non videras, quomodo mihi non adversaretur, ostendi. Potuisti enim dicere secundum intentionem tuam, non esse posse delictum sine illius, cujus delictum est, propria voluntate: quod si dixisses, nequaquam concederem; sine propria enim nascentis voluntate trahitur originale peccatum. Sed tamen verum dixisti, non posse esse sine voluntate peccatum: quia et ipsum originale voluntas ejus effecit, qui primus ea, qua natura humana vitiata est, voluntate peccavit; ita ut quidquid hominum nasceretur per carnis concupiscentiam, quæ reorum confusione velata est, liberum non fieret a reatu, nisi renasceretur per spiritus gratiam.

XCVI. JUL. « Numquid de Adam operibus interrogatus eras, aut quæsitum fuerat, utrum ille voluntate peccasset? quod quidem contra te mox quæretur. Esto, aliis te delectet illudere: cujus deformitatis est, ut tu tibi imponas? quippe haud mihi valeo persuadere, quod tantam deformitatem non fraude, sed opinione patiaris. In uno eodemque versu assentiris, non posse esse sine voluntate delictum, et subdis protinus peccatum

quod sine motu animi libero manere non dixeras, in omnibus hminibus sine voluntate regnare. »

AUG. Quid supponis verbum tuum quasi meum, ut non sentiente qui hoc audit aut legit, subtrahas sensum meum? Ego non dixi, sine voluntate manere non posse peccatum, sed esse non posse: quantum autem intersit, ex tuis verbis aperiam. Ubi enim dixisti: « Non potest esse sine sexibus foetus: » quis non te verum dixisse consentiat? Aliter enim non existit foetus, nisi ex maris et foeminae sexibus. Si autem dixisses: Non potest manere sine sexibus foetus: quis tibi hoc verum esse concederet? Manet enim sine parentum sexibus foetus, sine quibus tamen esse non posset; nec omnino ipsi faciunt ut maneat, qui fecerunt ut esset. Sic ergo peccatum, quod esse sine voluntate non potest, manere sine voluntate potest. Itaque etiam peccatum Adæ, quoniam ipsum est quod originaliter manet in posteris ejus, nisi quibus in Christo remittitur, profecto cum dicitur et in ipsis sine voluntate non esse, ad illius voluntatem refertur, qua factum est ut esset quod manendo et in posteris esset, non qua factum est ut maneret quod et sine voluntate jam posset. Si autem hoc dicis esse, quod est manere: non contendo verbis, sed plane dico, quantum attinet ad manendum, sine voluntate esse posse omne peccatum. Quis est enim qui peccatum quod sine voluntate non fecit, manere etiam velit? Et tamen manet nolente peccatore peccatum, quod a voluntate commissum est. Manet ergo donec remittatur: et si nunquam remittatur, manebit in æternum; neque enim mendaciter in Evangelio dictum est: « Reus erit æterni peccati¹. »

XCVII. JUL. « Deinde quia multa in propositionibus invenitur diversitas, dixeras « non esse sine voluntate de-

¹ Marc. III, 29.

lictum; « Et repondisti, » sed per unius voluntatem esse delictum. « Numquid concinit superiori definitioni, quæ ablativi casus præpositione munitur, secuta responsio per præpositionem accusativi casus illata? Quæsitum erat utrum esset crimen sine voluntate, quod non posse constiterat: tu subdidisti per unum hominem intrasse peccatum, cum non referret per quid coepisset, sed sine quo esse non posset. »

AUG. Ego sic dixi peccatum sine voluntate esse non posse, quomodo dicimus poma vel frumenta sine radicibus esse non posse: ubi etiam sine offensione grammaticorum possumus dicere, poma vel frumenta nisi per radicem esse non posse. Cum ergo recte utrumque dicatur, quamvis illud per ablativi, hoc per accusativi casus præpositionem enuntietur; quid est quod nobis casibus nominum, velut cassibus araneorum, quanto subtilius, tanto infirmius tendis insidias? Quare muscas morituras, quas istis reticulis capias. Non hoc erant illi, quos ideo sequimur, ut tuas tendiculas dissipemus. Non hoc erat Apostolus, qui dixit: « Corpus quidem mortuum est propter peccatum¹. » Non hoc erat Hilarius, qui dixit: Ex peccato omnis caro est, a peccato scilicet Adam parentis deducta, Non hoc erat Ambrosius, qui dixit²: Omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est. Utinam tu potius istorum Christi piscatorum retibus tenaciter salubriterque capiaris: tunc accusativum casum, quo ipse a te ipso es accusatus, et ablativum, quo de Ecclesia catholica es ablatum, correctus melius declinabis. Præpositiones autem si recte atque integre sequeris, cur non istos doctores Ecclesiæ tibi, deposita elatione, præponis?

XCVIII. JUL. « Apparet certe furtum detestabile, quod quidem confestim ea, quæ peccatis adhæret, ul-

¹ Rom. viii, 10. — ² Ambros. lib. 1. de Pœnit. c. 2. vel 3.

tione punitum est, videlicet ut ante quam in pestem procederet audientium, suum circumveniret auctorem. Ecce enim non abnuitur primum hominem aliquod incurrere peccatum; sed quæritur quomodo hoc peccatum posset in nascentibus inveniri. Defini tu, peccati primi qualem putes conditionem fuisse: dicis, » Voluntas fuit libera, non enim potest esse sine voluntate peccatum: « Nos hoc probamus. Tu vero subdis, » Sed hoc peccatum, quod sine voluntate esse non potest, hæret sine voluntate nascentibus.

AUG. Hæret per contagium, non per arbitrium.

XCIX. JUL. « Falsum est ergo quod concesseras, non esse sine voluntate peccatum; si licet commissum sit per voluntatem, tamen ad alios potuit sine voluntate transire. »

AUG. Non est falsum quod concesseram, quia sine voluntate illius, a quo est origo nascentium, non est factum originale peccatum: potuit autem ad alios per contagium sine voluntate transire, quod non potuit ab illo sine voluntate committi. Ac per hoc, sine voluntate esse non posset, ut esset quod in alios sine voluntate transiret: sicut frumenta sine radicibus esse non possent, ut essent quæ in alia loca transire sine radicibus possent.

C. JUL. « Est ergo jam sine voluntate peccatum, cum invenitur in his quibus malam eripis voluntatem. »

AUG. Est omnino sine voluntate peccatum, id est, manet. Non enim maneret, nisi esset utique quod maneret: sed ut esset quod maneret sine voluntate, non est factum nisi voluntate: si tamen peccatum tantummodo peccatum sit, non etiam pœna; hac enim quisque peccat invitus. Sic ergo utrumque verum est, et esse non posse sine voluntate peccatum, et esse posse sine voluntate peccatum; quomodo utrumque verum est, et esse

non posse sine parentum sexibus foetum, et esse posse sine parentum sexibus foetum. Illud enim dictum est, quia sine his non potest existere: hoc autem, quia sine his potest manere. Bene quidem ipse uno loco, et de peccato, et de foetu locutus es, dicens, « Ut non potest esse sine sexibus foetus, ita nec sine voluntate delictum. » Sicut ergo intelligimus foetum ideo sine parentum sexibus esse non posse, quia sine his non potest existere, ut sit; et ideo sine parentum esse sexibus posse, quia sine his potest manere, cum jam sit: cur non ita intelligimus etiam peccatum et sine voluntate esse non posse, quia sine illa non potest existere, ut sit; et sine voluntate esse posse, quia sine illa potest manere, cum jam sit?

CI. JUL. « Vide ergo quo tua acumina pervehantur: persuadere conaris, rem aliquam per hoc non esse, per quod potest esse:

AUG. Quid enim tu, o magne ille, etiam contra gratiam Dei, defensor liberi arbitrii, negabis-ne peccatum aliquod per liberum arbitrium non esse, quod per liberum arbitrium potest esse? Fit enim ut sit peccatum per liberum arbitrium, cum homo peccat si velit; et fit ut non sit peccatum per liberum arbitrium, cum homo non peccat si nolit. Ecce invenimus aliquid, et hoc ipsum de quo disputamus, id est, peccatum per hoc non esse, per quod potest esse, id est, per liberum arbitrium. Quid est, contentiose? hucce-ne mea acumina pervehantur? An hic tua lumina aciem perdiderunt? Noli esse praecipuus: melius est attendere quid dicas, quam contendere ut contradicas.

CII. JUL. « Id est, peccatum per hoc esse sine voluntate, per quod non potest esse sine voluntate. »

AUG. Non sane peccatum per hoc est sine voluntate, per quod non potest esse sine voluntate: sed diversis

quidem causis, tamen potest utrumque: nam sine voluntate non potest esse, quia sine voluntate non potest existere ut sit; sine autem voluntate potest esse, quia sine voluntate potest manere quod existit.

CIII. JUL. « Ut conditionem suam conditione sua perdat, et sit absque hoc, sine quo non posse esse definitum est. Hoc est inficiari rebus. Quid tale Anaxagoras, qui nivem nigram esse dicebat? Commentaris rei alicujus naturam suis fructibus negari: cumque sit contrarium necessitas et voluntas, ita ut, sicut supra ostendimus, mutua se impugnatione consumant; tu novo impossibilique foedere ac necessitudine monstruosa alterum alterius subdis effectui, et dicis necessitatem de fructibus voluntatis exortam, ut voluntas sua se multiplicatione deleverit, et statum proprium operata mutaverit; atque, ut rem ipsam suis vocabulis exprimamus, postquam coepit voluntas esse, voluntas esse desierit. Quo quid potest, non dico obtusius, sed furiosius cogitari? Cum ergo haec duo simul esse non possint, id est, necessitas haec voluntas, tuque confirmaveris quod diximus, non posse esse sine voluntate delictum, assentiaris quoque non esse in parvulis voluntatem: contorto gutture cogeris annuere nullum in his esse peccatum, quod sine voluntate non posse esse professus es. »

AUG. Necessitatem et voluntatem simul esse non posse non diceris, si tibi daretur nosse quod diceris. Cum enim sit moriendi necessitas, quis neget quod possit esse et voluntas? Unde ait Apostolus, concupiscentiam se habere dissolvi, et esse cum Christo¹. Cum ergo vult mori, quem necesse est mori, simul sunt necessitas et voluntas: quod tu fieri posse vana voluntate, nulla necessitate negaveras. Quod autem fiat etiam ex voluntate necessitas

¹ Philip. 1, 23.